

دوره فترت در تاریخ فلسفه اسلامی

گفتگو با سید مصطفی محقق داماد - غلامرضا اعوانی - عباس زریاب خوئی -
غلامحسین ابراهیمی دینانی - فتح الله مجتبائی - مهدی دهباشی

کتاب مهم قرار دادند. البته همه آثار محقق دوانی به دست ما نرسیده است، اما آن مقداری هم که از گزند حوادث مصون مانده، حکایت از توجه کامل او به تجرید الاعتقاد می کند. این جریان عظیم فکری که با تألیف «تجرید الاعتقاد» شروع شد، موجب شد که فلسفه محض جای خود را به کلام عقلی بدهد.

می دانید که شیخ الرئیس قسمت الهیات را جدا بحث می کند، در آثار ابن سینا ما شاهد الهیات بمعنی الاعم و الاخص هستیم، جدای از سایر مباحث، که تعقل محض است و به معنی واقعی کلمه در آن مباحث حساب فلسفه از کلام جدا می شود، اما در تألیف خواجه، الهیات بمعنی الاعم به منزله مقدمه کلام آورده می شود. شروحنی هم که بر تجرید زده شد، همه شامل مباحث کلامی است و دیگری خبری از فلسفه صرف و تعمدات فلسفی به معنای سابق آن، نیست. کافی است، کسی نگاهی به شرح قوشچی و لاهیجی، موسوم به شوارق بیاندازد. از این به بعد، دیگر کسی مانند فارابی و ابن سینا وارد بحث نمی شود.

■ **کیهان اندیشه:** از کلیه آقایان و اساتیدی که در این جمع حضور دارند، کمال تشکر را داریم. در جلسات پیشین موضوعاتی از قبیل حکمت مشاء و اشراق به بحث گذاشته شده بود، اگر آقایان مایل باشند در این نشست راجع به دوران «فترت» گفتگو شود، بدیهی است که در یک گفتگوی این چنینی با این وقت محدود نمی توان به همه ابعاد این دوره مهم پرداخت، لذا تمنایی که ما از سروران داریم این است که نکات مهم و برجسته این حلقه از دوران فلسفه اسلامی را بیان فرمایند. قبلاً از توجه و عنایات همه حاضران تشکر می شود.

■ **استاد سید مصطفی محقق داماد:** بعد از اینکه خواجه بزرگوار، محقق طوسی کتاب تاریخی خود، یعنی «تجرید الاعتقاد» را نوشت، تا چند قرن پس از او، هر چه که در این باب نوشته می شود، حول و حوش همین تألیف بود. شروح و حواشی بی شماری متوجه «تجرید» شد. از قوشچی و علامه حلی گرفته، تا دوانی و دشتکی همه کار خود را در حاشیه این